

АСПЕКТИ НА ИЗУЧАВАНЕТО НА ПУБЛИЧНО ИЗКАЗВАНЕ В ЧАСОВЕТЕ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Деспина Василева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. В предложения текст се разглежда понятието публично изказване, заложено в обучението по български език в периода VIII – XI клас. Проследяват се особеностите на публичното изказване като вид аргументативен текст. Съществено място се отделя на уменията, които учениците развиват чрез работата си върху този жанр, като се обособяват три основни групи – когнитивни и метакогнитивни умения, умения за създаване на текст, умения за представяне пред аудитория. Предлагат се методически модели за планиране и организиране на работата върху публично изказване по граждански проблем.

Ключови думи: публично изказване; обучение по български език; умения за живот; аргументативен текст; представяне пред аудитория

Съществена част от обучението по български език е развиването на умения за създаване и възприемане на текстове, т.е. развиването на комуникативните умения на учениците и възможността да конструират изказване, да формулират теза, да подредят ясно аргументите на своето изложение.

Публичното изказване е един от жанровете, които системно са застъпени в учебната програма в двата гимназиални етапа, като се очаква учениците да овладеят умения за създаване на публично изказване по морален проблем¹⁾ (Programa, 2017: 3), публично изказване по житейски проблем²⁾ (Programa, 2018: 3), публично изказване по граждански проблем³⁾ (Programa, 2018: 3), публично изказване по научен проблем⁴⁾ (Programa, 2018: 3). Недвусмислено се приема, че публичното изказване представлява аргументативен тип текст, но спецификата на жанра определя посоката на изказването. Остава обаче отворен въпросът каква систематизация по теми и проблеми може да се направи въз основа на типовете публично изказване.

При публично изказване по морален проблем най-често се въздейства върху ценностната система, като обикновено предпоставките за поставяне на темата са в опозиционни двойки: добро – лошо, правилно – неправилно, редно – нередно и др. Подобен тип текст ясно отвежда и към идеята, че

обикновено подготвянето на изказване по морален проблем следва да възникне и в ситуация, при която едно решение е трудно или изборът между две или повече предпоставки изглежда сложен. Възможни тематични посоки са: убийството, изборът на човека, въздействието на религията, изневяратата, измамата, злоупотребата, доверието, недоверието, свободата, зависимостите, татуирането, абортът, кражбата, клеветата, лъжесвидетелстването, войната, евтаназията и др.

Публичното изказване по житейски проблем се отнася пряко към опита на ученика и е насочен към неговите познания и култура. Това, което отличава публичното изказване по житейски проблем от публичното изказване по морален проблем, е съотнасянето на темата към житейската практика, чиито теми биха могли да са взаимоотношения в семейството, взаимоотношения в приятелския кръг, взаимоотношения в училището.

Публичното изказване по граждански проблем изисква познаване на социокултурния контекст и способността на ученика да участва с активната си гражданска позиция в дейностите на обществото. Ако предишният тип текст е сведен само до познати общности, то този може да се отнесе към проблеми, засягащи обществото – демокрацията, глобализацията, екологията, дискриминацията, расизма, стереотипите в общуването, взаимоотношенията между отделните общности в обществото, ролята на гражданина в политическия живот на страната, протестите, доброволчеството, отношението към етноса и нацията, емигрантството и имигрантството, бежанецът и др.

Публично изказване по научен проблем изисква познания в съответната научна област. Жанрът предполага умения за систематизиране на научна информация, която ученикът да приложи за целите на своето изказване.

В обобщен вид компетентностите по очаквани резултати предвиждат ученикът да формулира теза, да изготвя адекватни на тезата аргументи, да оценява чужди тези и аргументи съобразно собствения си опит, да търси, извлича, обработва и използва информация от различни източници. Не на последно място, в учебните програми се отделя и специално място за невербалните жестове и за умението за оценка на влиянието на невербалните жестове при представяне на проблема и с цел гарантиране на ефективността, убедителността и въздействието на представянето пред аудиторията.

Публичното изказване представлява устен текст, който по същността си е аргументативен тип текст и би следвало да бъде изучаван като такъв. Разликата се състои в това, че поради устния характер на жанра се изисква представянето му пред аудитория, за разликата от есето например, което обикновено се реализира в писмена форма и негов адресат не е групата на класа. В същото време, представяне на публичното изказване предполага реакция от страна на адресата, което означава, че ученикът трябва да притежава умения за отговор на поставени по собствения му текст въпроси, както и за аргументиране на

собствена теза при спонтанно възникнали питання или несъгласия от страна на аудиторията.

В зависимост от спецификата на жанра и от комуникативната ситуация, за която е предназначен текстът, публичното изказване е условие за развиване на социалните и гражданските умения и компетентности на учениците. Работата с този тип текст може да надскочи обичайното изискване да се създаде текст, състоящ се от теза и аргументи, и да се покаже какви са моделите за изграждане на аргументи, което обаче не е фокус на настоящия текст, тъй като умението за аргументиране е достатъчно подробно разглеждано в поредица от източници.

Изниква въпросът какви умения развива ученикът, когато създава публично изказване. Могат да се обособят няколко основни групи – когнитивни и метакогнитивни умения, умения за създаване на текста, умения за представяне пред аудитория. В първата група се обособяват следните умения.

– Умения за търсене на информация

Този вид умения обхващат процесите на търсене и извличане от източници на информация, съотнесима към поставената тема. В учебната програма за VIII клас например като очакван резултат се предвижда, че ученикът трябва да „търси, извлича, обработва и използва информация от различни информационни източници за решаване на комуникативни задачи“ (Програма, 2017: 3). На пръв поглед изглеждащо самоочевидно, това умение предполага както познаване на достоверни източници и разграничаването им от недостоверните, така и аналитично откриване на сходните или противоречащи си твърдения в различните източници. В този контекст се изисква и достатъчно добро владение на особеностите на научния текст, за да може ученикът ясно да разграничи на кой от източниците на информация може да се позове и на кой – не.

– Умения за обобщаване на информация

Боравенето с различни по вид източници пряко се отнася до умението за съпоставяне на различни гледни точки, за откриване на противоречията при изказванията, за разпознаване на логическите несъответствия и др.

– Умения за тълкуване

При оформянето на публично изказване ученикът най-често е поставен в ситуация, при която, като се позовава на различни източници, следва не просто да цитира, а да тълкува постъпилата информация, което е условие за развиване на аргументативни техники. На този етап е съществено да се разграничават факт, мнение, хипотеза, аргумент, които са съществени понятия при създаването и оформянето на собствен аргументативен текст.

– Умения за пренос на информацията от познат в непознат контекст

При представянето на създадения аргументативен текст в устна форма ученикът разширява наличното познание и отговаря на поставените от аудиторията въпроси. Това означава, че съществено се оказва умението му да

представи информацията с убедителни аргументи и да съобрази наличното си познание с новите условия.

Втората група умения е свързана със създаването на аргументативен тип текст. Тъй като този проблем е много широко дискутиран, тук ще се спрем само на някои от неговите аспекти, като обръщаме внимание, че аргументативен по същността си текст за първи път се въвежда в учебната програма за VII клас – отговор на литературен въпрос, а всеки от типовете публично изказване е положен редом до есе, ориентирано в същата тематична област. Така публично изказване по морален проблем е съпроводено в учебната програма за VIII клас със създаване на есе по морален проблем, публично изказване по житейски проблем – с есе по житейски проблем в IX клас, публично изказване по граждански проблеми – с есе по граждански проблем в X клас, публично изказване по научен проблем – с есе по научен проблем в XI клас. В обобщен план уменията, които се развиват във втората група, са следните.

– Умения за формулиране на теза и подтези

Тезата може да бъде определена като елемент от текста, който представлява твърдение, „което може да бъде обосновано“, като се отчита фактът, че „не всяко твърдение може да бъде обосновано“ (Damyanova, 2000). Ето защо при структурирането на тезата следва ясно да се разграничи кое всъщност е теза и кое не, т.е. в каква степен представеното за теза действително представлява твърдение, което може да бъде обосновано. При осмислянето на съдържимото в тезата на първо място се осмисля предикатът, т.е. онова, за което ще се говори в тезата, за да не се стигне до ситуация, при която тезата напуска темата на текста поради избран нелогичен или несъотносим предикат, периферен спрямо темата на публичното изказване. Можем да предложим пример с публично изказване по морален проблем на тема: „Правата на децата в семейства извън брак“. Тук предикат на изказването не са нито правата на децата, нито семействата извън брак, а как са защитени правата на децата в семейства извън брак. Подтезите са друг задължителен структурен елемент. Една от обичайните грешки е синонимизирането на аргумент и подтеза, чиято роля е да „декомпозира тезата на съграждащите я твърдения“ (Damyanova, 2000).

– Умения за структуриране на аргумент

Проблемът за структурирането на аргумент не може да бъде изчерпан само в рамките на този текст, защото това е един от сложните етапи при разработването на аргументативен тип текст. Тук само работно приемаме, че функция на аргумента е „да обоснове тезата и подтезите. Аргументът бива два вида: *пример и съчетание от твърдения (съждения), от които следва умозаключение*“ (Damyanova, 2000).

– Умения за разграничаване на факт от мнение

Фактът представлява информация, която ученикът набавя от различни източници – статистически данни, доказани научни истини, неопровержими

доказателства, заети от различни по тип изследвания. Мнението принадлежи или на автора на публичното изказване, или на чужд източник. Разликата е в това, че мнението разкрива собствена гледна точка по представения проблем, т.е. мнението във висока степен е субективно и често и недостоверно, защото невинаги се основава на логиката на построяването на аргумента или не се основава на достатъчно доказателства.

Третата група умения обикновено е свързана с начина, по който при устно изказване говорещият въздейства върху аудиторията. Привидно те изглеждат незначителни, но всъщност са съществена част от убеждаващата реторика. Погледът, позата, жестовете, силата на гласа, дистанцията спрямо останалите участници в общуването са съществени белези на невербалното общуване и повлияват пряко върху начина, по който говорещият въздейства върху аудиторията и върху степента на убедителност на своето изказване.⁵⁾

Доколкото публичното изказване се реализира в устна форма, най-уязвимите места при оформянето на такъв текст се очаква да се отнесат към удържането в целостта на аргумента и на проблематиката, в посочването на факти или примери, които действително се отнасят към проблема, в последователно натрупване на нарастващи по сила аргументи, в удържане на позната структура за изграждане на аргументативен текст – въведение, теза, аргументи, примери, заключение.

От друга страна, публичното изказване стои достатъчно далеч от познатите писмени жанрове, защото неговото представяне обикновено е устно (което прави невъзможно да се пренебрегнат неезиковите му особености), а и целта му е да убеди аудиторията в гледната точка на автора на изказването. Ето защо то е и съществена част от провеждането на дебати по различни теми, което налага развиването на стратегии за убеждаване. Така работата с този жанр се оказва доста усложнена – от една страна, от ученика се очаква да конструира завършен аргументативен тип текст, а в същото време, да приложи специфичен тип убеждаваща комуникация, за да бъдат резултатно осъществени поставените комуникативни цели. От гледна точка на съвременните модели на общуване, от ученика се очаква не просто да създаде и представи текст, но заедно с това да бъде насочен към необходимостта да се съобразява с прагматичната комуникация, т.е. да отчита социалното и психологическото състояние на аудиторията. Неезиковите средства за въздействие при устното изказване развиват уменията за конструиране на убеждаващи реторически стратегии.

Съществен е въпросът какви са методическите аспекти на изучаването на публичното изказване и как учениците да бъдат насочени към опознаване на неговата същност. Един от съществените проблеми при изучаването на този текст е въвеждането на темата, защото, за да има наличие на противоречиви становища, се налага темата да е така подбрана, че едновременно да провоки-

ра разногласия, да дава възможност да се заеме позиция, да противопоставя гледни точки по даден проблем. Начините на формулиране на темата на публичното изказване може да се систематизират в следните посоки.

– Директно противопоставяне на две твърдения, на два факта, явления, ценностни категории – *За и против униформите в училище, За и против евангелизма, За и против емиграцията.*

При така формулирана тема двете предпоставки на аргументите са ясно заявени. Ученикът избира един от компонентите или създава текста, в който защитава, сблъсква и опровергава едно от твърденията.

– Извеждане на темата въз основа на цитат, афоризъм, крилата фраза – *Бягството от свободата*, Ерих Фром; *Да имаш или да бъдеш*, Ерих Фром, *Цинизмът в някои случаи е една форма на срамежливостта*, Атанас Далчев

Ако темата на публичното изказване се формулира чрез цитат, ученикът сам трябва да изведе същината на изказването, т.е. да открие за какво всъщност „говори“ цитатът, което означава да съобрази основните тематични ядра в него и да създаде изказване, което се удържа във всички от тях, а не дава превес на едното или на другото.

– Заявяване на конкретния денотат – *Приятелство, Раздяла, Тютюнопушенето, Измамата, Екологичната катастрофа.*

Обикновено създаването на текст по конкретно заявена тема изглежда доста обозримо. Трудностите при такъв тип писане обаче не са малко, защото изискват ученикът да разчлени възможни гледни точки и аспекти на проблема.

– Формулиране на темата чрез въпрос – *Как да печелим дебати, Как се постига щастие, Защо да (не)гласувам на изборите, Има ли глобално затопляне*

Формулирането на темата чрез въпрос също може да повдигне противоречиво отношение, т.е. тук не се изисква отговор на поставения въпрос, а разпознаване на гледните точки, които той противопоставя, обвързва, предизвиква.

– формулиране на темата като констатация – *Бедността е състояние на духа, а не на тялото, Човекът сам избира някои от своите болести, Разумната предпазливост е прикритие на страха*

При този тип заявяване на темата тя се поставя като твърдение, което също съдържа отделните си компоненти. Трудността се появява от необходимостта ученикът да осмисли и да сблъска гледните точки.

В изложението по-долу ще представим някои особености на публичното изказване по граждански проблем. От останалите видове публично изказване този тип текст се различава по това, че при него се излага мнение по значим обществен проблем, „свързан с гражданското общество, с правата и задълженията на човека като част от обществото“ (Petrov, et al., 2018: 68). От методическа гледна точка, урокът може да се структурира върху няколко основни

ядра – припомняне на особеностите на публичното изказване (доколкото публично изказване по граждански проблем е нова тема, но понятието публично изказване е въведено в VIII клас), анализиране на представено готово такова и създаване на собствено по поставена тема. В разработката ще изложим подробно само етапите на създаване на публично изказване и въпросите и задачите, свързани с този процес.

Съществуват достатъчно методи, чрез които може да бъде осмислена темата в етапа на подготовка на създаване на текста. Това са обикновено интерактивни методи на работа или такива, възприети от модела за развиване на критическото мислене – метод на свободните асоциации, метод на свободните размишления, свободно писане, съставяне на списък, дърво на идеите и др.⁶⁾ Ако приемем да използваме модела *дърво на идеите*, на учениците се дава време да запишат всички идеи и взаимовръзки, за които се сещат, когато чуят темата. Тогава се очаква да се появят синонимни варианти на назованото – да притежаваш, да съществуваш, да оставиш нещо след себе си, да се докажеш, да можеш да си позволиш повече, да си богат, да си беден, да притежаваш силен дух, да те запомнят другите и т.н.

Подготвителен етап

На този етап от методическото планиране учениците се запознават с публично изказване по граждански проблем (приложение 1). Вниманието им се насочва към композицията на текста, т.е. към въстъпителната част, към тезата на автора, към аргументите, с които тя е защитена, към финала на изказването. Припомнят се речевите формули за учтивост, които е уместно да се използват при официално общуване (1. задача, 2. задача). Предложеното публично изказване има информативна и апелативна функция, които учениците разпознават, като откриват езикови белези на тези функции – реторични въпроси в текста или думи и изрази с преносно значение (*Каква е нашата роля на родители в този процес?*, *станаха жертви и децата ни, безкрайното отчаяние на суката*) (3. задача). На следващия етап от работата с текста учениците откриват тезата, аргументите в текста и примерите (4. задача). Целта е да бъдат съпоставени/противопоставени казаното в текста с мнението на ученика. Този тип дейности дават възможност както детайлно да се осмисли информацията, представена в текста, така и ученикът, докато попълва таблицата, да резюмира текста, като извлече съществената информация в него (5. задача).

Същински етап

Същинският етап в хода на урока е свързан с планирането на публичното изказване и с подготовка на аргументацията. Задача 6. предлага модели за въвеждане в темата, като от учениците се очаква да ги съпоставят един с друг и да оценят положителните и отрицателните аспекти на всеки от тях.

Следващият етап от методическата работа е създаването на собствено публично изказване по същия проблем. Предложени са няколко дейности, чрез

които да се извлече личният опит на ученика, като предложената тема се разглежда като казус (7. задача). В 8. задача се представят примерни твърдения, които учениците могат да оспорят или да защитят, да приемат или категорично да отхвърлят. Целта тук не е да се дадат готови образци, а да се предложат модели за конструиране на теза.

Предложената задача няма характер на образец. Нейната цел е да посочи възможни встъпителни части на публичното изказване, за да бъдат подложени на коментар, да се прецени степента на тяхната съотнесимост към темата и да се осмислят различните модели за въведение, което не следва да е самоцелно, а да е насочено към привличане на вниманието на слушателите.

Следващият етап от създаването на публичното изказване е формулирането на същинската част, при която се очаква ясно обосноваване на аргументите на изказването. На този етап от създаването на публичното изказване учениците трябва да използват стратегии, при които ясно да разграничават общоупотребими фрази, нищо не значещи в своята обобщеност (например всички хора са заплашени в интернет, всички форми на общуване умират), от тези, които показват собствената гледна точка, личното мнение и личните примери по темата на изказването. На този етап се реализират и реторическите стратегии на ученика – да убеждава, да предизвика реакция, да провокира към действие, да предизвика оценката на аудиторията.

В този смисъл, създаденият текст може да има предимно информативна, апелативна или емоционално - въздействаща функция. При всички случаи обаче въздействието на публичното изказване може да постигне очаквания резултат върху аудиторията само ако е висока степента на убеденост на говорещия в истинността на неговите твърдения или ако не изпитва колебания да разкрие аргументи за и против, т.е. ако изпитва съмнения – да ги разкрие обективно пред аудиторията, а не да ги укрива колебливо.⁷⁾

Идеята на 9. задача е както да систематизира подадената от ученика информация, така и да го насочи не само към това, което знае за проблема, но и към онова, което липсва като информация или равнища на опита.

Последният етап от работата върху публично изказване е представянето му пред аудиторията. На този етап се очаква да бъдат проследени не само съдържателните и структурните особености на изказването, но и невербалното поведение на ученика.

Публичното изказване е жанр, който вероятно често остава пренебрегнат в практиката, но който съществено допринася за развиване на множество умения, които са реално приложими в житейската практика, тъй като дава възможност да се реализират едни от ключовите умения на XXI век, а именно прилагането на позната информация в нов контекст, пренос на уменията в контекста на въпросите как, защо, кога, къде.

Приложение 1

Уважаеми дами и господа,

Днес се сме се събрали на този форум, за да обсъдим бъдещето на нашите деца.

Тяхното детство сега е много по-различно от нашето, защото те вече нямат свободата, която имахме ние. Някога можехме да играем на воля където си поискаме, без родителите ни да се страхуват, че някой ще ни отвлече, ще ни направи жертви на трафика на хора или ще обезстойности техния и нашия живот, за да ни продаде като донори на органи, като същество, създадено, за да бъде продадено и разнищено.

Детството преди познаваше книгите, а не дигиталния свят. В съвременния свят децата мога да бъдат навсякъде и за няколко секунди да се пренесат през екрана където и да е по света. Дигиталният свят даде на всички ни свободата да „пътуваме“, но и ни превърна в жертви на страховете ни – да не бъдем проследени, да не бъдем измамани от виртуални приятели, да сме принудени да крием лицата си зад маски на хора, които не сме, защото социално престижната норма на социалните мрежи иска нов тип човек – който харесва, но не обича; който има приятели в дигиталното, но не и приятели в реалното; който измерва живота си в постове, но не и в събития; който сякаш никога не остава сам, но е в безкрайното отчаяние на скуката.

В социалните мрежи идентичността на Аза изчезва и той се сраства в една флуидна, ничия идентичност. В свое интервю проф. Георги Ончев – професор по психиатрия, клиницист и преподавател в УМБАЛ „Александровска“ и Медицински университет – София, твърди, че „идентичността в дигиталното пространство вече се връща от модерната автономност и обособеност на Аза към по-архаична колективна идентичност или дори към размиване на границите между Аза и другите. Тези промени в идентичността имат своите психопатологични проекции. Както и самотата от сурогата дигитално общуване“.

На тези феномени, непознати за нас, станаха жертви и децата ни. Но каква е нашата роля на родители в този процес? Ние не сме подготвени за техния свят и не сме ги приучили да се справят с него. Тази родителска безпомощност се изразява в забраната, в пренебрегването на факта, че детето стои с часове пред екрана, в подстрекаване – в краен консерватизъм или краен либерализъм. Ние, родителите, понякога затваряме очи, преструваме се, че не забелязваме какво се случва, и намираме у себе си аргументи, с които да прикрием безпомощността си – „Децата сега са други“, „Светът сега е друг“ и т.н.

В заключение обаче трябва да Ви призная, че псевдоаргументите и нашата безпомощност не са в полза на децата ни. И да, те наистина са „други“ и светът им е различен, но те все още имат нужда от общуване – на живо, с родителите, с близките, с тези от нас, които ги е грижа за бъдещето на децата ни.

Иван Данаилов, родител

Приложение 2

Задача 1. Посочете израза, с който авторът на текста насочва вниманието на аудиторията.

Задача 2. Как авторът въвежда в проблематиката?

Задача 3. Посочете думи и изрази, показващи езиковата функция на текста.

Задача 4. Попълнете таблицата.

Задача 5. Довършете изреченията:

Ползите от дигиталното общуване са:

Примери, доказващи ползите:

Рисковете от дигиталното общуване са:

Примери, доказващи рисковете:

Днес под общуване разбираме:

Общуването след 10 години ще бъде:

Задача 6. Прочетете предложените въведения и определете каква характеристика бихте им приписали.

Встъпление	Характеристика
Светът на дигиталното е неизменна част от всекидневието ни. Нашият свят вече е извън аналоговата ера.	директно въвеждане в собственото разбиране за проблема
Децата на новото време се раждат в епохата на дигиталното и могат да съществуват само чрез него. Рисковете не се крият в самото дигитално общуване, а в това, че никой не показва на децата как да общуват дигитално.	ясно заявяване на собствена позиция
Понякога философите, писателите, мислителите поставят проблеми, които само за тях изглеждат разрешими. Въпросът е в това какво ние сами избираме и възможен ли е изобщо изборът. Ако си роден в света на дигиталното, можеш ли да избираш?	конфронтиране с поставения проблем

Задача 7. Попълнете таблицата.

Твърдение, защитаващо от автора на изказването.		Моето твърдение	
Аргументи на автора		Моите аргументи	
Примери на автора		Моите примери	

Задача 8. Прочетете изреченията и отбележете тези, които са в най-голяма връзка с Вашето мнение. Допишете свои твърдения по поставения проблем.

1. Дигиталният свят не крие рискове, по-големи от всеки друг период в историята на човечеството – войната, глада, бедствията. Те са по-ужасяващи, отколкото това, че не виждаш в очи приятелите си, когато общуваш с тях.

2. От дигиталното пространство се страхуват само онези, които не разбират, че общуването в него е спонтанно, става непрекъснато и ти си много по-защитен. Веднага можеш да се свържеш със свой приятел в случай на нужда.

3. Никой няма нужда от приятели на живо. Дигиталният свят те освобождава от това да се съобразяваш, да си предпазлив – някой не ти харесва и просто го блокираш.

4. Приятелите в социалните мрежи също са „на живо“, само че това е друго „живо“ – то ти показва хората, които са далеч от теб, свързва те с тези, на които държиш. Дигиталното общуване е като истинското, защото в него има и любов, и омраза, и завист.

5. Децата не играят по-малко. Сега те просто играят различно. Родителите ни са играли на стражари и апаша или на жмичка. Сега това не е нужно. В социалната мрежа можеш винаги да си стражар, можеш винаги да се скриеш.

6. За някои философи и писмеността е била заплаха, пък сега не можем без нея, нали?

Задача 9. Попълнете таблицата.

Аргументи	Примери	Липсваща информация

БЕЛЕЖКИ

1. Предвидено според учебната програма по български език за VIII клас.
2. Предвидено според учебната програма по български език за IX клас.
3. Предвидено според учебната програма по български език за X клас.
4. Предвидено според учебната програма по български език за XI клас.
5. Вж повече у Мавродиева, И. (2007). Как да презентираме успешно. ИК „Кота“ – София. Руменчев, В. (1994), Реторически класификации.
6. Моделите за работа в подготвителен етап при създаване на текстове са подробно описани от Данчо Господинов в книгата му „Есе. Правила за модели и писане. Критерии за оценяване“.
7. За видове речеви актове (асертиви, директиви, комисиви, експресиви, декларативи) и за моделите на тяхното конструиране може да се получи изчерпателна информация в книгата „Как да печелим дебати“ с автори Франс Х. ван Емерен и Роб Гротендорст.

ЛИТЕРАТУРА

- Георгиева-Тенева, О. (2019). Псевдоаргументът в устната убеждаваща реч на студентите. В: *Реторика и комуникация*, София.
- Господинов, Д. (2000). *Есе*. София. Труд.
- Дамянова, А. (2000). Съчинение разсъждение. В: *Български език и литература (електронна версия)*, № 3 – 4, София. <https://liternet.bg/publish3/adamianova/sychinenie.htm>
- Емерен, Ф. Х. & Гротендорст, Р. (2009). *Как да печелим дебати*. София. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- Мавродиева, И. (2007). *Как да презентираме успешно*. София. Кота.
- Петров, А., М. Падешка & М. Балинова (2018). *Български език за X клас*. София. Булвест.
- Руменчев, В. (1994). *Реторически класификации*. Свети Климент Охридски, София.
- Учебна програма по български език и литература за VIII клас. МОН
- Учебна програма по български език и литература за IX клас. МОН
- Учебна програма по български език и литература за X клас. МОН
- Учебна програма по български език и литература за XI клас. МОН
- Toulmin, S. (2003). *The Uses of Argument. Updated Edition*. Cambridge: Cambridge University Press. http://johnnywalters.weebly.com/uploads/1/3/3/5/13358288/toulmin-the-uses-of-argument_1.pdf, последно посещение на 6.07.2018.

REFERENCES

- Georgieva-Teneva O. (2019). Psevdoargumentut v ushnata ybegdavashta rech na studentite. V: *Retorika I komunikacia*, 38. Sofia.
- Gospodinov, D. (2000). *Ese*. Sofia. Trud.
- Damyanova, A. (2000). Suchinenie razsugdenie. *Bulgarski ezik I literature (elektronna versia)* № 3 – 4, Sofia. <https://liternet.bg/publish3/adamianova/sychinenie.htm>
- Emeren, F. H. & Grotendorst, R. (2009). *Kak da pechelim debati*. Sofia. Sveti Kliment Oxridski, Sofia.
- Mavrodieva, I. (2007). *Kak da prezentirame uspeshno*. Sofia. Kota
- Petrov, A., Padeshka, M. & Balinova, M. (2018). *Bulgarski ezik za X klas*. Sofia. Bulvest.
- Rumenchev, V. (1994). *Retoricheski klasifikacii*, Sveti Kliment Oxridski, Sofia.
- Toulmin, S. (2003). *The Uses of Argument. Updated Edition*. Cambridge: Cambridge University Press. http://johnnywalters.weebly.com/uploads/1/3/3/5/13358288/toulmin-the-uses-of-argument_1.pdf, последно посещение на 6.07.2018.

Uчебna programa po bulgarski ezik I literatura za VIII klas. MON

Uчебna programa po bulgarski ezik I literatura za IX klas. MON

Uчебna programa po bulgarski ezik I literatura za X klas. MON

Uчебna programa po bulgarski ezik I literatura za XI klas. MON

STUDYING A PUBLIC SPEECH IN BULGARIAN LANGUAGE CLASSES

Abstract. The article view the concept public speech and its usages during the Bulgarian language learning in the period VIII – XI grade. We argue that public speech is an argumentative text . The main topic of the text are characteristics of public statement as an argumentative text. We show how students can improve their cognitive and metacognitive skills, text-creating skills and presentation skills. In the second part we show model for working with public speech in class. One of the more important topic is how teacher can help students to improve their engagement in civil society's process and how to show adequately and convincing their opinion.

Keywords: public speaking; public statement; Bulgarian language learning; life skills

✉ **Dr. Despina Vasileva, Assist. Prof.**

Department of Teaching Methodology

Faculty of Slavic Studies

Sofia University

15, Tsar Osvoboditel Blvd.

1504 Sofia, Bulgaria

E-mail: despina.vasileva@gmail.com